

Hoc facite. Quæ enim esset hæc oratio, Similiter et calicem hoc facite? Sententia ergo illa est, quam diximus: *Similiter et calicem accepit dicens, etc.*

Quartum testimonium Scripturæ est in verbis illi B. Pauli. I Corinth. xi. *Ego accipi a Domino, quod et tradidi vobis, etc.* (1). Traditio Apostolica sine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus utramque speciem esse sumendam. Et præterea Paulus tam post speciem panis, quam post speciem vini repetit Domini mandatum: *Hoc facite.* Et denique postea adjungit: *De pane illo edat, et de calice bibat.* In hoc argumento mire sibi placent adversarii. Lutherus in lib. de captiv. Babylon. cap. de Eucharistia: « Ultimo, inquit, stat invictus Paulus, omnium obstruens ora, etc. » Et infra: « Non dicit, inquit, permisi vobis. » Et infra: « Tradidisse est præcepisse. » Et in libro contra Angliæ Regem: « Hoc argumentum, inquit, dixit assertori Sacramentorum, Noli me tangere. »

Respondeo: In ultimis verbis nulla est difficultas; illud enim: *De pane illo edat, etc.* sequitur post ea verba: *Probet seipsum homo, et sic de pane illo, etc.* Quibus verbis non jubet Apostolus, ut fideles edant panem, vel calicem bibant absolute; sed modum præscribit, quo uti debent, si edere, et bibere velint utiliter.

Porro illa verba: *Ego tradidi vobis*, in nullo auctore significarunt unquam. Ego præcepi, seu imperavi. Et deinde, quam esset pulchra illa verborum Pauli connexio, si ita efferretur: Ego tradidi vobis, id est, mandavi, quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur? Et illud I Corinth. xv: *Tradidi vobis, quoniam Christus mortuus est* (2), quam pulchre hoc modo interpretaremur: Præcepi vobis, quod Christus mortuus est? Adde, quod Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 344. non est veritus Prophetæ Germanico Luthero in faciem resistere. Scripsit enim illud *tradidi*, non significare Præcepi, cujus tamen contrarium, ut supra citavimus, Lutherus dixerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, et ut ipse dicit, pulcherrimum conficit argumentum. Paulus enim cum ait, *tradidi*, non *præcepit*; non enim ausus fuit in usu Sacramentorum aliquid præcipere, sed tradidit Christi præceptum. Et ne putemus eum tradere præceptum

solis presbyteris, qui erant Corinthi, in principio epistolæ dicit se scribere omnibus qui erant Corinthi; imo etiam omnibus aliis Christianis. Nam addidit: *Cum omnibus qui invocant Nomen Domini nostri Jesu Christi.*

Sed hæc omnia falsa, frivola, et ineptissima sunt. Nam in primis falsum est, Paulum tradidisse præceptum Christi de utraque specie sumenda. Quid enim tradiderit, explicat, cum ait: *Quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, etc.* Ubi videmus tradi historiam de institutione Sacramenti, non autem præceptum de utraque specie sumenda.

Deinde falsum est, Paulum nihil fuisse ausum præcipere circa usum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet seipsum homo*, præceptum Pauli est, nec enim in Evangelio legitur. Et illa: *Cum convenitis invicem expectate; et, Qui esurit, domi manducet*, ejusdem Apostoli sunt: qui etiam plura se ordinaturum asserit, cum ait: *Cætera cum venero disponam.* Quare Augustinus epistol. 118. Apostolorum præceptum esse dicit, ut hoc Sacramentum a jejuniis sumatur.

Postremo falsum est, epistolam ad Corinthios scriptam esse ad omnes fideles, ita ut omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineant. Nam enim ad omnes pertinet: *Audite inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentem? et: Alius dicit: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cepha?* Porro illud in inscriptione: *Cum omnibus qui invocant nomen Domini*, (3) non significat scribi epistolam ad omnes, sed significat scribi ad Corinthios, quibus Apostolus præcat pacem, et gratiam cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi. Nec tamen negamus, quin epistola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis est omnibus; sed non ideo omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinent, ac si ad omnes scripta essent.

Jam vero illud, *Hoc facite*, quod in hæc epistola bis ponitur, nihil causæ nostræ officit. Nam post panis consecrationem absolute ponitur: *Hoc facite in meam commemorationem*; post calicem autem idem repetitur sed cum conditione, *Hoc, inquit, facite quotiescumque bibetis.* Et certe non sine causa Spiritus sanctus modum loquendi mutavit. Non significant igitur hæc verba posteriora ut calix debeat dari, vel sumi necessario, sed

modum præseribunt, ut si id fiat, fiat in memoriam Dominicæ passionis.

Quæritur a Doctoribus, quid proprie demonstret illud, *Hoc cum Dominus ait: Hoc facite*; an demonstret id quod Dominus egit, id est, consecrationem, et distributionem, an quod egerunt discipuli, id est, manducationem, et bibitionem, an utrumque simul. Sed ad rem nostram id non refert, quando constat illud præceptum non dari absolute, nisi de una specie.

Videtur tamen sententia Joannis a Lovanio valde probabilis, qui docet, verba Domini apud Lucam, ad omnia referri, id est, ad id, quod fecit Christus, et id, quod egerunt Apostoli, ut sensus sit: Id quod nunc agimus, ego dum consecro et porrigo, et vos dum accipitis, et comeditis, frequentate deinceps usque ad mundi consummationem. Proferi enim predictus auctor veteres Patres, qui illa verba modo referant ad Christi actionem, ut Cyprianum epist. 3. lib. 11. et Damascenum lib. 1v. de fide, c. 14. modo ad actionem discipulorum, ut Basilium lib. regularum moralium, regul. 21. et Cyrillum Alexandrinum lib. xii. in Joan. c. 58. Paulum autem idem auctor docet referre potissimum illa verba ad actionem discipulorum, id quod ex verbis sequentibus colligitur. *Quotiescumque enim, inquit, manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis* (1). Et præterea idem planum fieri potest ex Instituto, et proposito B. Pauli. Nam Apostolus eo loco emendabat errorem Corinthiorum, Corinthi autem non errabant in consecratione, sed in sumptione, quia non debita cum reverentia sumebant: quare accommodat ea verba ad suum usum, ac docet, Christum præcepisse, ut actio cœnæ celebraretur in memoriam passionis, et ideo attente, et reverenter sumenda esse tanta mysteria.

CAPUT XXVI.

Refelluntur objectiones ex Patribus.

Multa loca ex Patribus adversarii citant; quæ dualis de causis parum, aut nihil eis prodesse possunt. Primo, quia iisdem Patribus (ut Joannes a Lovanio recte monuit) in

rebus gravioribus nihil credunt. Major pars eorum Patrum aperissime docet transubstantiationem panis in carnem vi consecrationis, quam tamen adversarii magno consensu rejiciunt, et cum citantur a nobis Patres, ipsi ad solum verbum Dei provocant, Patribus omnibus contemptis. Secundo, quia revera Patres bene intellecti nihil eorum habent, quæ ipsi illis tribuunt. Nec tamen mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cum tempore ipsorum non fuerit ista questio introducta, sitne utraque species necessario sumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. Ignatius in epist. ad Philadelphenses: « Unus est, inquit, panis omnibus contractus, unum poculum omnibus distributum. »

Respondeo primum: In Latinis codicibus, non habetur unus calix omnibus distributus, sed unus calix totius Ecclesie. Est enim communis calix, quia pro omnibus offertur Deo. Neque multum fidendum est Græcis codicibus, quos Kemnitius magni facit: multi sunt enim in eis errores, ut quavis facile animadverteret, qui conferret eos codices Græcos, qui nunc exstant, cum testimoniis Ignatii, quæ citantur ab Athanasio in epistol. ad Epictetum, et a Theodoro in Dialogis contra Eutychianos. Adde, quod ipsi Magdeburgenses, Cent. 2. cap. 4. art. de Eucharistia, citant hunc locum Ignatii, ut nos habemus.

Secundo respondeo: Ignatium in illis verbis, etiam ut a Kemnitio citantur, facere vim in unitate calicis, non in universalitate bibentium. Docet enim unum esse calicem, non autem debere, vel etiam solere ab omnibus sumi; ut hic sit sensus: Cum in Ecclesia aliqui sumunt Eucharistiam sub specie panis, omnes illi unum panem sumunt, non multos; et cum aliqui sumunt sub specie vini, unus calix omnibus illis distribuitur, non multi. Unde ibidem ait: « Una est caro, unus est sanguis, unus panis, unum poculum, unus Christus, unum Baptisma, una Ecclesia, etc. »

Tertio denique addere possumus, ad summum quantumvis exprimentur ista verba, nihil aliud ex eis elici posse, nisi fuisse usum illo tempore, cum pauci erant, Christiani aut omnibus daretur potus calicis. Sed hoc exemplum est, non præceptum.

Secundo loco Justinum proferunt: « Ju-

(1) I Cor. XI. — (2) I Cor. XV, 3. — (3) I Cor. V. 1; III, 4; I, 2.

(4) I Cor. XI, 26.

stinus, inquit Kemnitius, vetustissimus scriptor, cum descripsisset Communionem sub utraque specie, mox subjungit, Apostoli in Evangelis, ita sibi Christum præcepisse tradiderant. »

Respondeo : illa verba Justini, ubi commemoratur Christi præceptum, non pertinent ad Communionem, sed ad consecrationem. Nam etiamsi de Communionem aliquid dixerat Justinus antea, tamen immediate ante illa verba, quæ adversarii citant, Justinus declarat, quid sit, et quomodo fiat Eucharistia, ac dicit, panem per verbum Dei prolatum in consecratione, fieri Eucharistiam, et non esse amplius communem panem, sed ipsius Jesu carnem, et sanguinem : tum ne videatur rem tam miram ex capite suo finxisse, subjungit : « Apostoli enim in commentariis suis, quæ Evangelia dicuntur, ita præcepisse sibi Jesum tradiderunt. » Quibus verbis significat Apostolos tradidisse, sibi a Domino præceptum, ut verbo Dei consecraret panem, et ea consecratione ex pane facerent corpus ipsius. Idem patet ex sequentibus verbis : Justinus enim addere curavit verba illa Evangelii, quibus Domini præceptum continetur, atque ait : « Eum enim pane accepto, cum gratias egisset, dixisse : Hoc facite in meam recordationem : hoc est corpus meum : et similiter accepto calice dixisse, Hic est sanguis meus », ubi nulla fit mentio Communionis, sed solius institutionis.

Tertius est Clemens Alexandrinus, qui lib. II. *Pædagog.* cap. 2, ait : « Bibere sanguinem Jesu est participem esse incorruptionis divine. » Hinc vero colligunt adversarii, non posse participare incorruptionem, qui non bibit sanguinem.

Respondeo primum : Non sequitur illa negativa ex affirmativa. Non enim quia potus sanguinis dat incorruptionem, ideo non habet incorruptionem, qui non bibit sanguinem ; potest enim aliunde, nimirum ex corpore Domini, haberi eadem illa incorruptio, juxta illud Joan. VI : *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum* (1). Nam etiam in rebus corporalibus argumentum non valet : Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non possunt. Non valet, quia non solum vinum, sed multa etiam alia nutriunt.

Secundo : Sanguis Domini non dat incorruptionem, quia bibendo sumitur, sed quia

(1) Joan. VI. 59.

sumitur. Vis enim in ipso sanguine est, non in modo bibendi ; sanguinem autem vero sumunt, qui sub una specie communicant, ut supra diximus.

Eadem solutio valet ad locum Tertulliani, qui quartus numerari potest. Ex libro de resurrectione citat Calvinus illud : « Caro corpore, et sanguine Christi vescitur, ut anima de Deo saginetur. » Sed præter communem solutionem, non est prætereundum Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non bibere sanguinem ; vescimur autem sanguine, cum eum summus per modum cibi sub specie panis.

Quinto proferunt Origenem homil. 16. in Numer : « Populus Christianus in usu habet sanguinem bibere. »

Respondeo primo : Habet in usu, non in præcepto. Secundo : Ut cum usum habeat populus Christianus, non necesse est, ut singuli de populo bibant, sed satis est, si in Ecclesia aliqui sint, qui id faciant : multa enim sunt in usu populi Christiani, quæ tamen non a singulis fiunt.

Sextus est S. Cyprianus, ex quo tria loca producent. Primus est in epist. 2. lib. 1. ubi dicit sanguinem Domini dandum esse fidelibus, ut roborentur ad martyrium. Sed ad hunc locum respondimus supra cap. 22.

Urgent porro illa verba ejusdem epistolæ : « Quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini jure Communicationis admittimus ? » Hinc enim colligi videtur, jus habere laicos ad sanguinem Domini petendum, ac proinde juste non posse eis denegari.

Respondeo : Hoc loco confirmatur potius quam infirmatur sententia nostra. Cyprianus enim loquitur in ea epistola de lapsis, quibus ab Episcopis ablatum erat jus Communicationis : ac hortatur Cornelium Papam, ut lapsis imminente nova persecutione restitutum jus communicandi, si nimirum ad penitentiam redierint, ne inermes ad prælium pro fide inveniantur. Jus ergo laicorum ad communicandum a sacerdotibus datur, et a sacerdotibus tollitur : et sicut possunt prælati ob crimina tollere jus communicandi, ita possunt ob alias justas causas disponere, et ordinare de modo communicandi sub una specie, vel altera. Præterea si tempore Cypriani habuissent laici jus pe-

tendi calicem, certe habuissent ex consuetudine illius temporis, ergo cum sit hoc tempore contraria consuetudo introducta, et lex præterea in generalibus Conciliis promulgata, non habent amplius jus illud laici, nisi forte probare possint, quod hactenus non fecerunt, expresso Dei mandato se jus illud habere.

Secundus locus est in lib. II. epist. 3, ubi sic loquitur Cyprianus : « Quidam vel igno-ranter, vel simpliciter in calice Domini sanctificando, et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Christus fecit et docuit. » Hinc colligunt Christum docuisse, ut calix plebi ministraretur. Et augeat difficultatem Kemnitius ; nam si illi reprehenduntur, qui loco vini aquam ministrabant, cum tamen et calicem, et verba retinerent, quanto magis reprehendendi sunt, qui totum calicem sustulerunt ?

Respondeo : Non agit eo loco Cyprianus, oportet ut ne calicem populo præbere, an non : sed tantum, ut si ministraretur, ex vino mixto, non ex aqua sola constet, et hoc dicit Dominum docuisse, ut calix Eucharistiæ ex vino mixto, non ex aqua sola constet.

Quod autem Kemnitius addit, omnino absurdissimum est, nimirum gravius, et reprehensibilis esse non dare plebi calicem, quam dare in sola aqua consecratum. Nam qui dant in sola aqua consecratum, corrumpunt Sacramentum Christi, quia mutant materiam ; et populum decipiunt, cui pro sanguine Domini meram aquam tribuunt, quæ gravissima sacrilegia esse, non dubium est : et denique pugnant cum Domini præcepto, quod semper urget Cyprianus, quia Dominus jussit fieri, quod ipse fecit, dum ait : *Hoc facite* : ipse autem calicem vini mixti consecravit, non calicem aquæ. At præbere populo Eucharistiam sub una specie, nullum sacrilegium, nullam fraudem, nullius præcepti prævaricationem continet.

Et sane mirum est, adversarios tantopere urgere testimonium hujus epistolæ, cum in disputatione de sacrificio, et de miscenda aqua vino in calice, hanc epistolam contemnant : et argumenta, quæ in ea habentur pro mixtionem aquæ, refutare non vereantur.

Tertius locus est in serm. de cena Domini, ubi sic loquitur auctor : « Lex esum sanguinis prohibet, Evangelium præcipit, ut bibatur. »

Respondeo primum : non dicit auctor sermonis (nec enim Cyprianus est, sed aliquis

posterior), Evangelium præcipere, ut bibatur sanguis ab omnibus, sed tantum ut bibatur. Hoc enim ipso, quod Dominus instituit Sacramentum hoc sub specie cibi et potus, jussit manducari et bibi, sed ad hoc satis est, si ab aliquibus bibatur, ut in Ecclesia sit.

Deinde Cyprianus non facit vim in bibendo, sed in sumendo sanguinem ; promiscue enim loquitur de esu, vel potu sanguinis. Nam in loco citato : « Lex, inquit, prohibet esum sanguinis, Evangelium præcipit, ut bibatur. » Ubi cum opponat tanquam contraria, bibere sanguinem, et non edere sanguinem, aperte significat se pro eodem accipere esum et potum. Et in eodem sermone idem auctor paulo post dicit : « Potus et esus ad eandem pertinent rationem. » Accipiunt autem Catholici laici vere sanguinem Domini cum corpore sub specie panis : id quod iste auctor non solum fatetur, sed etiam dicit propter causam in sola specie panis esse cibum et potum. Sic enim ait initio sermonis : « Manducaverant, et biberant de eodem pane secundum formam visibilem etc. »

Septimo proferunt Ambrosium ex lib. de initiandis mysteriis, cap. 9 : « Illis aqua fluxit et petra, tibi sanguis et Christo. » Item citat Calvinus verba Ambrosii ad Theodosium teste Theodoro lib. V. *Histor. cap. 18.* « Qua audacia poculum sanguinis pretiosi, ore tuo participabis ? » Sed hæc nihil ad rem faciunt. Fatemur enim datam aliquando utramque speciem laicis, sed negamus id jure divino mandatum.

Octavo profert Calvinus Hieronymum in cap. 2. *Malach.* : « Sacerdotes, qui Eucharistiam faciunt, et sanguinem Domini populo distribuunt. » Respondeo : Nihil novi audimus.

Nono proferunt Chrysostomum homil. 18. in 2. ad Corinth. « Est autem, inquit, ubi nihil differt sacerdos a subdito, ut quando fruendum est horrendis mysteriis : similiter enim ut illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidem sacerdos comedeat, partem vero populus : verum omnibus unum corpus proponitur, et poculum unum. » Respondeo : Vim facit in re, quæ sumitur, non in speciebus, vel in modo sumendi ; aliqui falsum esset discrimen, quod ipse ponit inter novam et veterem legem. Nam si agatur de speciebus, etiam nunc partem sumit sacerdos, partem populus : nemo enim sumit integrum panem. Hoc igitur est discrimen inter veteris et novi

Testamenti sacrificium, quod illud dividatur per partes, nec poterat ab uno sumi totum; et inde fibat, ut alii majorem partem, alii minorem haberent; et sacerdotum ordinario erat pars potissima. At hoc nostrum totum, et integrum datus ingulis: nec plus habet sacerdos, quam laicus; licet symbola sint majora vel plura in Communione sacerdotum. Fuisse autem Chrysostomi aetate, et in ipsa Chrysostomi Ecclesia liberum communicare sub una specie, manifeste patet ex eo exemplo, quod supra citavimus ex Sozomeno et Nicephoro.

Decimo loco proferunt Augustinum. Ac primum citant illud lib. questionum in Leviticum, quæst. 37: «Ad bibendum sanguinem, omnes exhortantur qui volunt habere vitam.» Respondeo: Augustinus eodem modo loquitur de potu sanguinis, quo supra diximus locutum esse Cyprianum, seu quisquis fuit auctor in serm. de cœna Domini: non enim vim facit in modo bibendi, sed in ipsa sumptione sanguinis, qui idem efficit, sive sumatur per modum cibi, sive per modum potus. Nam idem Augustinus ibidem, sicut antea Cyprianus, opponit ut contraria, non comedere sanguinem, et bibere sanguinem: «A ejus, inquit, sacrificii sanguine in alimentum sumendo non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum exhortantur omnes etc.»

Secundo proferunt ex eodem Augustino illa verba in serm. de Sacramentis apud Bedam in 10 cap. prioris ad Corinth: «Simul hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus.» Respondeo: Nulla concluditur hinc necessitas sumendi sanguinis Domini per modum potus. Nam etiamsi sanguis Domini sub specie vini sit signum, et causa vitæ spiritualis, et ideo recte dicatur: «Simul bibimus, quia simul vivimus», tamen non sequitur negativa, Non simul bibimus; ergo non simul vivimus. Nam possumus simul vivere comedendo; est enim cibus Eucharistie eodem modo signum, et causa vitæ, quo est calix.

Tertio proferunt illud: «Nec caro sine sanguine, nec sanguis sine jure carne communicatur.» Quam sententiam ex Augustino citat Algerus lib. II. cap. 8. Respondeo: Ea sententia non Augustini, sed Paschasii est, libro de corpore Domini, cap. 19. neque nobis ulla ratione adversatur. Non enim Paschasius loquitur de speciebus Sacramenti, sed de re contenta, ac docet non posse sumi

carne exsanguem, neque sanguinem, nisi cum suo corpore: et illum non jure communicare, qui sentit unum accipi sine altero. Eodem sensu dixit idem Paschasius cap. 17. «Non recte caro Christi sine divinitate sumitur, nec divinitas sine carne præstatur.»

Undecimo proferunt Gelasium, cujus ea verba recitantur a Gratiano, can. Comperimus, de consecrat. dist. 2. «Comperimus quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius, et ejusdem mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.»

Respondeo: Duplex ad hunc locum dari solet solutio. Una est, quod loquitur Gelasius de solis sacerdotibus sacrificantibus, qui nullo modo debent unam speciem sine altera sumere, cum ipsorum sit, holocaustum consumere. Hæc solutio ex eo probabili redditur, quod Gratianus, qui ex epist. Gelasii, quæ modo fortasse non exstat, capitulum illud desumpsit, hunc ei præfixit titulum: «Corpus Christi sine ejus sanguine sacerdos non debet accipere.»

Alterâ solutio est, Gelasium reprehendere illos dumtaxat, qui ex errore Manicheorum a calice abstinebant, quales erant tum ipsi Manichæi, tum Priscilianistæ. Isti enim ideo a calice abstinebant, tum quia abhorrebant a vino, tum quia existimabant Christum non habuisse verum sanguinem. Quare Gelasius non damnat eos, qui justa de causa a calice se abstinent, sed qui ex superstitione, ut verba ipsius indicant: «Quoniam, inquit, nescio qua superstitione docentur obstringi. Isti enim magno sacrilegio Sacramentum dividebant, quia solvebant Jesum opinionem suam, et ideo recte jubebantur aut integra Sacramenta, et quidem sub utraque specie sumere in signum correcti erroris, aut simpliciter a Sacramento arceri. Unde (ut supra diximus) S. Leo serm. 4. de Quadragesima, ad Manichæos detegendos jubebat observari, non eos, qui modo sub una, modo sub utraque specie communicabant; sed eos tantum, qui nunquam sub utraque communicabant. Illud enim eo tempore signum erat Manichæismi: errore autem illo sublato, ordinario omnes sub una communicabant, ut ex ordine Romano supra ostendimus.

Duodecimo proferunt Gregorium Papam.

qui lib. IV. Dialog. cap. 58. dicit Christi sanguinem jam non in manus infidelium, sed in ore fidelium fundi: et homil. 22. in Evangelio dicit, ore corporis, et ore cordis Christi sanguinem hauriendum esse.

Decimo tertio proferunt Bedam, qui similia verba habet in homilia festi Epiphaniæ. Respondeo: Sancti isti Patres sumi dicunt Christi sanguinem ore corporis, quod nos non negamus esse faciendum; bibi autem debere ore corporis, aut sub specie vini sumi, ipsi non dicunt.

Decimo quarto proferunt Haymonem, qui in c. x. I ad Corinth. exponens illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est* (1)? dicit enim calicem vocari participationem, seu communionem, quia omnes ex illo uno participant. Respondeo: Loquitur iste auctor, ut supra loqui diximus Ignatium, et Chrysostomum de unitate calicis: significat enim eos, qui sanguinem Domini sumunt, ex uno calice sumere.

Decimo quinto proferunt Theophylactum, qui sic ait in cap. XI prioris ad Corinth.: «Tremendus hic calix cunctis, pari conditione est traditus.» Respondeo: Loquitur, Theophylactus de eo tempore, quo scripta est epist. ad Corinth. edisserit enim Pauli sententiam, atque id loquitur, quod Paulus in summa, et brevissime dixerat. Paulus arguebat divites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Ecclesia, non dignabantur communicare epulas suas lautiores cum pauperibus. Hos ergo arguit, quasi Pauli nomine Theophylactus, et inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos abhorreere a pauperibus, quando calicem suum Christus ex æquo omnibus dederit, id est, tam pauperibus, quam divitibus. Hæc autem sententia etiamsi tunc maxime locum habuit, cum Communio sub utraque specie erat omnibus libera; tamen etiam nunc locum habet. Nam et nunc pari conditione calix iste cunctis, id est, tam divitibus, quam pauperibus convenit: sumunt enim ex calice cuncti sacerdotes, sive divites sint, sive pauperes; laici non sumunt, sive divites, sive pauperes sint.

Decimo sexto proferunt Paschasium, qui in lib. de corpore Christi, cap. XV. sic exponit illud: «Bibite ex hoc omnes; Id est, inquit, tam ministri, quam reliqui credentes.» Re-

spondeo: tria sunt hic breviter observanda. Primum est, locum istum veteri omnino corruptum, et pro illa voce, *Bibite*, debere esse, *Editæ*; ut Joannes a Lovanio non sine causa suspicatur. Nam hæc verba præcedunt: «Hic solus est, qui frangit hunc panem, et per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens: Accipite, et bibite ex hoc omnes, etc.»

Secundo observandum est, non exponere Paschasium verba Domini, ut sunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, sed ut videtur dici a Christo, dum in Ecclesia distribuit Sacramentum. Nam ipse ait Christum hoc dicere, cum per manus ministrorum Sacramentum distribuit credentibus: verba autem illa Domini Matth. 26. dicta sunt, cum Dominus per se, non per ministros, Sacramentum distribueret. Et præterea verba illa, ut dicta sunt in prima institutione Sacramenti, nullo modo admittunt illam explicationem, *Bibite omnes tam ministri, quam reliqui credentes; nulli enim tunc erant ministri a credentibus distincti in mensa Domini.*

Tertio observandum est, verba Paschasii, ut jam se habent, nostræ sententiæ plurimum favere: significant enim bibendum esse Domini sanguinem, sed in specie vini, non in specie panis; quomodo etiam Cyprianus serm. de cœna Domini dixit panem manducari et bibi. Unde Thomas Waldensis, tomo 2. de Sacrament. cap. 93. ex hoc loco Paschasii colligit sanguinem bibi posse sub specie panis.

Decimo septimo proferunt Bernardum, qui serm. 3. in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, et sanguinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

Respondeo: Sub specie panis integra alimonia est corporis et sanguinis Domini, ut supra ostendimus: quare Dominus jussit frequentari istam alimoniam, sed non præcepit, an sub una, vel sub utraque specie id fieri deberet.

Decimo octavo proferunt Concilium Turonicum, quod Burchardo referente lib. v. cap. 9. decrevit, dandam esse ægrotis Eucharistiam intinctam sanguine Domini, ut presbyter vere possit dicere: «Corpus, et sanguis Domini nostri Jesu Christi.»

Respondeo: Locus hic nihil juvat adversarios: nam panem intinctum comedere,

(1) 1 Cor. X. 16

præsertim exsecratum, et in pyxide diu retentum, ut in eo Concilio habetur, non est bibere, ipsi autem potum requirunt. Deinde decretum illud emendatum fuit: damnatur enim illa infinctio panis in Concilio Braacrensi III, can. 1. et recte. Nam infinctio vel fit ut habeatur sanguis Domini, vel ut habeatur per modum potus. Si ut habeatur, frustra infingitur panis, quia in specie panis non deest sanguis cum corpore. Si ut habeatur in specie potus, frustra etiam infingitur, quia (ut dixi) non bibitur ille panis sic infinctus, sed solum editur.

Decimo nono proferunt Concilium III, Braacrense, citatum can. 1. sed ut plurimum nomine Julii Papæ, quomodo citatur istud decretum etiam a Burchardo lib. v. cap. 1. a Gratiano dist. 2. de consecrat. can. Cum omne, et a Micrologo de observationibus Ecclesiasticis, cap. 19. Proferunt igitur testimonium hujus decreti, ubi habetur non esse dandum populo panem infinctum in sanguine, quia Dominus legitur dedisse utramque speciem seorsim, id est, primo speciem, panis, postea speciem vini.

Respondeo: Concilium prohibet quidem recte illam infinctionem ex eo, quod Dominus non infinctum panem dedit, nec poterat probari illa infinctio ullo testimonio, vel exemplo Scripturarum, non tamen Concilium addit, debere dari utramque speciem. Præterea si hoc etiam Concilium diceret, responderemus Concilium loqui de eo tempore, quo libera erat Communio sub utraque specie: tunc enim his, qui utramque speciem cupiebant, Concilium jubet dari utramque speciem, non autem panem infinctum.

Vigesimo proferunt impudentissima tria mendacia sub nomine trium generalium Conciliorum. Lutherus in disputatione contra Concilium Constantiense dicit, Concilium in hæc verba locutum in suo decreto: «Licet Christus instituerit, ut omnes communicent sub utraque, tamen hoc non obstante, nos volumus, ut omnes communicent sub una.» Ex quibus verbis habemus Concilium agnovisse, et docuisse veritatem, quod sit de jure divino Communio sub utraque, licet idem Concilium contrarium statuerit. Unde Lutherus ibidem dicit, Concilium damnasse Christi doctrinam, et ipsum Christum pro Hæresiarca habuisse. Sed est mendacium intolerabile; nam nihil ejusmodi habet Concilium, imo contrario definit, non esse de jure divino sumere utramque spe-

ciem. Verba autem unde Lutherus mendacium fabricavit, sunt ista, in sess. 13. «Licet Christus instituerit, et dederit Sacramentum post cœnam sub utraque specie discipulis: hoc non obstante observanda est Ecclesiæ consuetudo, ut non sumatur nisi a jejunis.» Ubi Concilium non loquitur de utraque specie, cum ait: «Hoc non obstante;» sed tantum de tempore communicandi. Neque dicit servandum Ecclesiæ morem, non obstante Christi præcepto, sed non obstante Christi exemplo: ille enim dedit post cœnam ex peculiari causa, quæ modo non habet locum.

Quamvis autem hoc mendacium jamdudum in Luthero a Catholicis dedectum, et confutatam fuerit: tamen discipuli ejus semper illud urgent, ut apertissime indicent, se ex lectione, et ex pura malitia mentiri velle. Idem enim mendacium non ante multos annos repetivit Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi cap. 14. ubi expresse dicit, Concilium agnovisse Christum instituisse, ut daretur Sacramentum sub utraque. Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 570. temperat non nihil hoc mendacium, tamen ipse quoque mentitur, illud non obstante, quam vocat sceleratam clausulam, referri ad Communionem sub utraque specie.

Secundo idem Lutherus in lib. de Captivitate Babil. cap. de Eucharistia, dicit, Concilium Basileense declarasse, licere Bohemis utramque speciem sumere contra id, quod ante statuerat Concilium Constantiense. Sed hæc est mera impostura. Concilium enim Basileense idem docet sess. xxx. quod Constantiense sess. xiii. Neque usquam declaravit licere Bohemis Communionem sub utraque sine Ecclesiæ dispensatione; sed concessit eam facultatem (teste Ænea Sylvio in historia Bohemica, cap. 52.) cum ea conditione, ut crederent Communionem sub una esse licitam, et proinde non esse contra jus divinum.

Tertio incredibile impudentia Illyricus in Apologia confessionis Antuerpiensis, cap. 14. dicit, Concilium Tridentinum convictum fulgore verbi Dei, tandem agnovisse suum errorem, et permisisse Communionem sub utraque. Sed legantur sessæ 21. et 22. Concilii, et mendacium evanesceat.

CAPUT XXVII.

Refelluntur objectiones ex ratione.

Præter testimonia Scripturæ et Patrum, objiciunt adversarii aliquot rationes ex Scripturis depromptas, quas breviter diluemus. Prima ratio a figura. Hebræi omnes in deserto biberunt aquam de petra, dicente Paulo I Cor. x: *Et omnes eundem potum spirituales biberunt.* Ergo in deserto hujus vitæ debent omnes bibere sanguinem Domini: illa enim in figura contigerunt illis.

Respondeo: Non biberunt illi aquam de petra simul cum cibo spirituali, ut supra ostendimus, sed diverso loco, et tempore: quare tam cibus ille, quam potus signum fuit Eucharistiæ sub una specie sumendæ.

Secunda ratio ab institutione. Christus instituit cœnam sub duplici specie: ergo sub duplici sumenda est, alioqui non erit cœna Domini, sed pars ejus.

Respondeo: Si proprie, et secundum Evangelium loqui velimus, cœna Domini non constat, nisi ex una specie; nam Matth. xxvi, sic legimus: *Cœnantibus illis accepit Jesus panem, etc.* Et Luc. xxii: *Similiter et calicem postquam cœnavit.* Et I Cor. xi: *Similiter et calicem postquam cœnavit* (1). Itaque in cœna non dedit nisi Eucharistiam sub specie panis, quæ proprie respondet cœnæ Judaicæ, et agno Paschali: post cœnam autem dedit calicem. Unde etiam Cyprianus in serm. 5. de lapsis, dicit, calicem offerri solere presentibus post expleta solemnia, id est, finita jam Missa. Deinde etiam cœna ex una specie continet rem utriusque speciei, tam esset integra cœna ex una specie, quam ex duabus; sola enim differentia esset in vasis, quibus inferuntur cibi. Pertinent tamen due species ad sacrificii perfectionem, ut sæpe diximus, sed non est necesse, ut sæpe diximus, sed non est necesse, ut sacrificium, quoad omnia signa sumatur ab omnibus, satis enim est, si pro omnibus offeratur.

Tertia ratio ab exemplo Domini, et Apostolorum. Dominus calicem omnibus presentibus dedit: Apostoli quoque omnibus dabant. Unde I Cor. x: *Non potestis bibere*

calicem Domini, et calicem demoniorum. Et I Cor. xii: *Omnes in uno Spiritu potati sumus.*

Respondeo: Exempla probant rem non esse illicitam jure divino, non autem esse præceptam, vel necessariam; alioqui teneremur sumere Eucharistiam post alios cibos, et noctu, et post lotionem pedum: hæc enim omnia Dominus fecit. Locus autem ille: *Omnes in uno Spiritu potati sumus*, perperam adducitur, et sæpissime inculcatur a Kemnitio: non enim ibi agitur de potu sanguinis Domini, sed de potu Spiritus, quem haurimus in Baptismo.

Quarta ratio a Testamento. Christus proximus morti, testamentum condidit, et eo legavit omnibus filiis suis corpus, et sanguinem suum, ut patet Luc. xxii. et I Cor. 11. Ergo testamentum corrumpunt, et injuste filios Dei fraudant paterna hereditate, qui laicis negant sanguinem Domini.

Respondeo: Hereditas nobis relicta, non est panis, neque vinum, sed corpus et sanguis Domini, quæ duo dantur tam sub una, quam sub duplici specie; hoc solum interest, quod qui bibunt ex calice, accipiunt hereditatem in duabus tabulis: qui non bibunt, accipiunt illud idem in una tabula. Sed hæc differentia nullius momenti est, quod atinet ad participandam hereditatem.

Quinta ratio a fine hujus Sacramenti. Finis est Sacramenti hujus, ut commemoremus Christi mortem. Sed non significatur Christi mors integre per unam speciem; ergo debent utramque sumere, qui volunt Christi mortem per hoc Sacramentum commemorare. Tenentur autem omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentum hoc percipiunt, teste Paulo I Cor. xi: ergo tenentur omnes utramque speciem sumere.

Respondeo: Dupliciter commemoratur in Sacramento Christi mors. Uno modo per representationem, et significationem. Altero modo per memoriam, et narrationem. Aliter enim commemoratur aliqua victoria in cœmœdia, ubi omnia representantur ad vivum; alio modo cum quis ejus victoriae recordatur, et aliis narrat, et inde lætatur. Priore modo commemoratio mortis Domini, non fit manducando et bibendo, sed consecrando et offerendo Deo Eucharistiam: imitatio enim mortis Domini est illa separatio corporis a sanguine in signis sensibilibus. Unde Gregorius lib. iv. Dialog. cap. 58. et alii Patres

(1) Matth. XXVI, 26; Luc. XXII, 20: I Cor. XI, 25. — (2) I Cor. X, 16.

passim in immolatione constituunt representationem mortis Dominice : atque ad hanc representationem perfecte exprimendam fatemur requiri utramque speciem. Posteriore modo commemoratio fieri potest manducando, et bibendo : qui enim participant de hoc sacrificio, recordari debent cum gratiarum actione mortis Domini, quæ in eo sacrificio representatur. Sed ad hoc non requiritur ut utraque species sumatur. Qui enim unam speciem sumit, jam didicit ex consecratione, et oblatione per eam representari corpus ut mortuum; atque ita illam unam sumendo, in memoriam revocare potest et debet Christi mortem. Quare Paulus I Corinth. XI. de utraque specie seorsim dixit : *Hoc facite in meam commemorationem* (1).

Sexta ratio a fractu. Dixit enim Kemnitius dulcissimam consolationem sumi ex calice, qua necesse est privari eos, qui sub una tantum specie communicant. Respondeo : Non dubium est, quin in potu optimi vini valde dulciter palatum et gula oblectentur; sed Catholici non quarunt in Sacramentis istam corporalem palati et gula consolationem. Si dicant se loqui de calice, ut invisibili, et insensibili modo sanguinem Domini continet; nos respondemus eundem sanguinem totum in specie panis contineri, et ideo non privari laicos dulcissima consolatione spiritus, quæ ex Domini sanguine percipitur.

Septima ratio a simili. Si potes laicis tolli pars Eucharistie, ergo et pars Baptismi, vel Pœnitentiæ. Respondeo : Si agatur de partibus essentialibus, nulla pars Sacramenti ullius tolli potest : non est autem pars essentialis species vini, sed materials, et integralis tantum Eucharistie. Si agatur de integralibus, plane tolli potest pars aliqua, etiam in aliis Sacramentis. Nam Baptismus olim fiebat per immersionem, nunc plerumque per aspersionem; et certe multo minus abluuntur, quam immersio; imo trina mersione aliquando utebantur fideles, aliquando una duntaxat.

Octava ratio. Si potest tolli calix, ergo et panis, et ita poterunt laici privari penitus Sacramento. Respondeo : Potest tolli panis, si detur calix : utrumque autem simul tolli nequit, quia tenemur Sacramentum Eucharistie percipere.

Nona ratio a majori. Datur laicis remissio

(1) I Cor. XI, 25.

peccatorum, ergo non potest eis negari signum illius remissionis : signum autem calix est. Respondeo : Argumentum contrario modo valeret. Datur signum remissionis, ergo remissio negari non potest, quia aliqui signum esset falsum. At remissio cur non potest sine signo dari? Præterea signum remissionis proprie non est calix, sed Baptismus, et Absolutio: calix enim signum est pretii, quo peccata remissa sunt, et spiritualis potus, quo anima nostræ reficiuntur.

Decima ratio, item a majori. Datur laicis sanguis Domini, ergo negari non debet symbolum ejus sanguinis, quod est longe vilius. Respondeo : Si habent ipsum Domini sanguinem, cur tantopere litigant pro signo? Certe qui pecunias per schedulam promissas jam accepit, non multum laborat de schedula. Deinde negatur symbolum, quia tutius datur res illa pretiosissima sub uno, quam sub duobus symbolis. Et hæc de ratunculis Lutheri, et sectatorum ejus : ex quibus manifeste colligitur nihil eos habere justæ causæ, cur tantopere de Ecclesia querantur ob calicis ablationem.

CAPUT XXVIII.

Ecclesiam justis de causis præcepisse Communionem sub una specie.

Sequitur jam illa quæstio : Utrum juste Ecclesia præscripserit modum communicandi sub una tantum specie : quæ sane quæstio, si vera sint quæ hactenus diximus, facili negotio explicari potest. Demonstrabimus autem Ecclesiam recte id fecisse, si breviter probaverimus Ecclesiam potuisse id facere, et justissimas causas habuisse, cur id faceret.

Ac primum quidem illud ita demonstratur. Ecclesia potest ordinare, et præscribere ea, quæ ad substantiam Sacramentorum non pertinent, nec sunt jure divino ordinata. Sed ritus communicandi sub una, vel sub duobus speciebus ejusmodi est : potest igitur ab Ecclesia ordinari, et præscribi. Propositio certissima est, nam cum a Deo nulla regula data sit, aut nulla erit regula, nullus ordo, aut is ab Ecclesia statui debet. Præterea patet exemplis. Nam aliquando Ecclesia justit baptizari homines trina mersione, quando

causa id requirebat, ut patet ex can. 49. Apostolorum, et Tertulliano lib. de corona militis : et tamen eadem Ecclesia, postulante certa causa contrarium ritum, contrarium statuit, nimirum, ut tantum una mersione daretur Baptisma, ut patet ex concilio IV Toletano, cap. 5. Denique id expresse docet Augustinus in epistola 118. et probat ex illo I Corinth. XI : *Cætera cum venero, disponam* (1). Assumptio autem probatur. Nam non esse jure divino mandatum Communionem sub utraque, tota disputatione superiore probatum est : non pertinere autem ad Sacramenti substantiam, patet, quia usus rei nunquam est de essentia rei permanentis, cum sit reipsa posterior. Communio autem est usus Sacramenti, et Sacramenti, ut supra probavimus, quod est res permanens, non actio transiens; non igitur est de essentia ejus.

Jam vero habuisse Ecclesiam legitimas causas id præscribendi, probatur. Nam primo movit Ecclesiam consuetudo jam recepta, et approbata consensu gentium, et populorum : non enim Concilium Constantiense primum instituit istum usum, sed prohibuit folli, et abrogari.

Secundo movit Ecclesiam ad hunc usum stabiliendum, et lege firmandum, quod videret ab hæreticis, et ex errore oppugnari. Nam primus, qui cepit oppugnare usum receptum Communionis sub una specie, fuit Petrus Dresdensis, ut initio docuimus ex Ænea Sylvio : ille autem infectus erat lepra Waldensium, et proinde erat Sacramentarius, vel ipso teste Lutero, qui librum de Eucharistia ad Waldenses scripsit. Sacramentarii autem non credunt concomitantiam sanguinis Domini cum corpore in specie panis, unde etiam ii Lutherianorum maxime urgent utramque speciem, qui cum Sacramentarii rident concomitantiam, ut Illyricus, Hamelmannus et Heshusius. Cæteri autem Lutherani, qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioso errore petunt utramque speciem, quia nimirum existimant jure divino esse præceptam, et propterea totam Ecclesiam a longo tempore in hac re turpiter errasse, quod nullo modo fieri potest. Cum igitur Ecclesia certa fide teneret in qualibet specie totum esse Christum, et usum ejusdem Ecclesie non posse esse erroneum, merito ob hujus gravissimi erroris

defestationem non permisit abrogari consuetudinem unius speciei.

Tertio movit Ecclesiam uniformitas, et concordia populi Christiani in Sacramento hoc percipiendi, quod est Sacramentum pacis et unitatis. Nam si in una specie detur Communio, in toto orbe terrarum poterit esse idem usus, ut modo videmus in Ecclesia Catholica toto orbe dispersa : at si libera esset Communio, vel sub utraque specie imperaretur, non posset ullo modo servari uniformitas. Nam qui vinum non ferunt, ut abstemii, et qui vinum comparare non possunt, nisi difficulter, cogentur, aut nunquam, aut rarissime communicare, aut unam speciem vel inviti accipere, cum interim alii sub utraque frequentissime communicarent, quæ certe magna inæqualitas esset. Ex quo etiam nonnulli recte colligunt, quod si Dominus voluisset Communionem sub utraque esse necessariam omnibus, non instituisset Sacramentum in pane et vino, sed in pane et aqua, ut esset materia facilis, et in promptu in qualibet regione. Nam aliqui possint Boreales provinciæ, et alia, ubi vinum non invenitur, existimare, se Christo curæ non fuisse, aut non ita, ut alias provincias, quando Sacramentum instituit.

Quarto movit, et quidem vehementer, irreverentia, et profanationes tanti Sacramenti, quæ vix evitari possent in tanta fidelium multitudine, si omnibus daretur utraque species, ut supra demonstravimus.

CAPUT XXIX.

De veneratione hujus Sacramenti.

Postrema controversia restat de veneratione sanctissimi Sacramenti; quæ quidem brevissime disputabitur, quod magna ex parte dependet ab his, quæ jam dicta sunt.

Quod igitur ad adorationem attinet, Sacramentarii omnes negant, Sacramentum adorandum, et idololatriam appellant ejusmodi adorationem, ut patet ex Calvino lib. IV. Instit. cap. 17. §. 35. et alibi. Neque id mirum videri debet, cum ipsi non credant Christum reipsa esse presentem, et panem Eucharistie reipsa nihil esse, nisi panem ex furno. Quare Clebitius in lib. de victoria

(1) I Cor. XI, 34.

veritatis, et ruina Papatus Saxonici 3. par. arg. 9. docet ex Lutheranorum sententia, qui agnoscunt in Eucharistia verum Christi corpus, necessario sequi adorationem esse concedendam. Et ministri Tigurini in Apologia, edita anno 1543, contra ultimam Lutheri confessionem, aperte fatentur, se cum Catholicis fideliter adoratos Sacramentum, si crederent ibi esse verum Domini corpus.

Porro Lutherani distinguunt de adoratione, vel enim fit adoratio in usu cœnæ Domini, vel extra eum, ut cum defertur Eucharistia honoris gratia per plateas cum facibus, et hymnis. Et quidem extra usum, omnes fere clamant idololatriam esse illam adorationem. Unde Lutherus in lib. ad Waldenses vehementer agit contra processionem, quæ fit in festo corporis Domini.

De adoratione autem in usu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alii simpliciter damnant eam adorationem, etiamsi credant ibi esse corpus Domini vere, ut Lutherus in lib. de Eucharistia ad Waldenses, Philippus in iudicio suo de cœna Domini, quod edidit anno 1539, quando jam Sacramentarius magna ex parte factus erat. Item Illyricus in Confessione Antuerpiensi, et Apologia ejusdem Confessionis, cap. 14.

Alii tamen in usu cœnæ contendunt Christi corpus esse adorandum, ut idem Lutherus in formula Misse; et in lib. de verbis: *Hoc est corpus meum*, et alibi. Bucerus in actis Colloquii Ratisponensis, Joannes Brentius in Apologia pro confessione Wirtembergensi pericope 2. Kemnitius in 2. par. Examin. Tridentini Concilii, sess. xiii. cap. 5. ubi tamen more suo insigne mendacium admittit, nullum esse, qui dubitet an Christi corpus in cœna sit adorandum, nisi qui cum Sacramentariis aut neget, aut dubitet in cœna vere Christum esse præsentem. Sed hoc mendacium redarguit abunde Illyricus cum aliis, qui cum Sacramentarios acerrime oppugnant, negant tamen Christum in Eucharistia esse adorandum.

Tametsi autem posteriores isti auctores concedant Christum in Eucharistia esse adorandum: ut tamen a Catholicis, saltem in modo loquendi dissentiant, negant Sacramentum Eucharistiæ esse adorandum, et eo nomine Catholicos reprehendunt, quæ si ἀπολατρίαν doceant, quia Sacramentum ipsum absolute dicimus adorandum. Vide

(1) Deut. VI, 13; Matth. IV, 60.

Kemnitium et Brentium, loco cit. et Tilmanum Heshusium in lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 21. et 22.

Sed hæc mera calumnia est. Catholici enim, cum negent panem in Sacramento remanere, quomodo possent asserere ἀπολατρίαν, id est, panis adorationem? Neque ullus Catholicus est, qui doceat ipsa symbola externa per se, et proprie esse adoranda cultu latriæ, sed solum veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis convenit, cultu autem latriæ dicimus per se, et proprie Christum esse adorandum, et eam adorationem ad symbola etiam panis, et vini pertinere, quatenus apprehenduntur ut quid unum cum ipso Christo, quem continent. Quemadmodum, qui Christum in terris vestitum adorabant, non ipsum solum sed etiam vestes quodam modo adorabant, neque enim jubebant eum vestibus nudari, antequam adorarent, aut animo, et cogitatione separabant a vestibus, cum adorarent: sed simpliciter Christum, ut tunc se habebat, adorabant; tametsi ratio adorandi non erant vestes, imo nec ipsa humanitas, sed sola divinitas.

De modo autem loquendi, fatemur Sacramentum, ipsum dici adorandum, ut Concilium Tridentinum loquitur: sed hoc exponitur dupliciter. Qui enim sentiunt Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse corpus Christi, ut est sub illi speciebus, concedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorandum; qui autem docent Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse species panis et vini, ut Christum continent, illi docent consequenter Sacramentum Eucharistiæ materialiter adorandum. Sed quicquid sit de modo loquendi, status questionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus cultu latriæ.

His præmissis, probatur Christum in Eucharistia esse adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuteron. vi. et Matth. iv: *Domino Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (1). Christus autem ut est in Eucharistia, sive in usu, sive extra, est Deus verus, ut omnes fatentur; igitur adorandus est cultu latriæ.

Ad hoc argumentum respondent Lutherus Illyricus et Calvinus. Primo negando consequentiam; quia Christus adorandus quidem est, sed ubi ipse jubet se adorari, sive ubi est

ut adoretur: nimirum in cœlo. In Eucharistia autem non est ut adoretur, sed ut manducetur; non enim ait: *Accipite et adorate*, Sed: *Accipite et manducate*.

Secundo respondent, Christum quidem esse in Eucharistia Christum, sed corpus Christi nec esse idem corpus Christi et Christum.

Sed ista frivola sunt. Nam in primis adoratio Dei non est alligata certo loco, ut patet Joan. iv. sed ubique Christus adorari potest et debet, quando cum eo tractare debemus: non enim convenit illi adoratio, quia in cœlo est, vel in alio loco, sed quia est Deus. Præterea non erat Christus quondam in præsepi, ut adoraretur, sed ut membra ejus requiescerent, et tamen Magi illum in præsepi adoraverunt, Matth. ii. Sic etiam cum ambularet in terris, non ambulabat ut adoraretur, sed ut doceret, et tamen passim adorabatur, ut Matth. viii. ix. xiv. xv. xx. Joan. ix. et alibi. Et quando hic in terris principes aliqui proficiscuntur, non eunt ad eum finem, ut ab occurrentibus salentur, et tamen nemo illis occurrit, quin se eis prosternat, ac reverenter salutet. Quare adversarii pluris faciunt principem externum, imo quemlibet amicium suum, quam Christum, cum solum Christum sine ullo honore excipiant, nec dignentur ei assurgere, nisi expresse id eis præcipiatur. Adde, quod licet non sit primaria ratio institutionis Sacramenti, ut Christus ibi adoretur, tamen etiam ista ratio quædam fuit, ut haberemus Christum magis præsentem, et ut præsentem honorarémus: unde Eusebius Emissenus hom. 5. de Paschate, dicit institutum esse Sacramentum hoc, ut coleretur Christus jugiter per mysterium.

Allera solutio plane est impia et Nestoriana. Nam etiamsi non esset nisi corpus Christi in Eucharistia, tamen adhuc adorari deberet ab his, qui recipiunt mysterium incarnationis: illud enim corpus unitum esset divinitati hypostaticè etiamsi ab anima, et sanguine divulsum esset, ut fuit, quando jacuit in sepulchro. Adde, quod satis probavimus supra totum Christum esse in quavis Eucharistiæ specie.

Secundo, probatur adoratio ex traditione Patrum, et quoniam loca plurima in ii. lib. adducta, et expensa sunt, hic satis erit loca ipsa annotare. Vide Dionysium de Ecclesiast. hierarch. cap. 3. par. 3. Clementem lib. ii. constit. Apostol. cap. 61. Origenem homil.

5. in diversa loca Evangelii; Cyrillum Hierosolymitanum catech. 5. mystag. Ambrosium lib. iii de Spiritu sancto cap. 12 Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate; Theodoretum in ii Dialogo; Nazianzenum in oratione de sancta Gorgonia; sed duos pro omnibus audiamus. S. Joannes Chrysostomus homil. 61. ad populum Antiochenum: « Si pura sunt vestimenta, inquit, adora et communica ». Vide eundem homil. 83. in Matth. homil. 24. in I ad Corinth. hom. 3. in epist ad Ephes. et in hom. de enceniis, et in altera de S. Philogonio. Augustinus in Psalm. xxviii: « Nemo, inquit, illum carnem manducet, nisi prius adoraverit ». Vide eundem epist. 118. cap. 3. epistol. 120. cap. 27. in Psalm. 21. conc. 1.

CAPUT XXX.

Solvuntur objectiones.

Superest ut objectiones adversariorum diluamus. Primo, Lutherus in lib. ad Waldenses objicit, in Sacramentis præcipue ad verba sacramentalia attendere oportere: et inde colligit, non debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intenti obliviscantur verborum.

Respondeo: Nihil hoc argumentum fundamento illo putrido, quod Sacramenta sint instituta ad instruendum animum, et excitandam fidem, quod millicies jam refutatum est. Deinde adoratio ex verbis oritur: inde enim movemur ad adorandum, quia audimus juvatur ex altero, tantum abest, ut unum alterum impediatur.

Secundo, objicit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur Verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Christum in Eucharistia esse adorandum.

Respondeo: Verbum Dei satis monet, et præcipit, Christum adorari debere in Eucharistia, cum docet, illum vere esse Deum, et esse in Eucharistia: et alibi jubet Deum adorari.

Tertio, objicit Calvinus. Apostoli cum primum communicarent, non leguntur prostrati in terram adorasse Sacramentum.

Respondeo: Apostoli non debuerunt ma-

jorem honorem exhibere Christo in specie panis latentis, quam in forma humana visibiliter presentis: non autem poterant semper prostrati cum Christo agere, et præserim in cœna, quando recumbere cum eo illis necesse erat. Itaque certis vicibus illum pro ni adorabant, alias autem mente, et animo venerabantur agnoscentes verum Dei Filium. Reliqua Calvini argumenta ex Nicæna Synodo, et ex illa præfatione: « Sursum corda », et ex aliis quibusdam locis supra soluta sunt in II. lib.

Quarto, argumentantur alii. Si ideo Sacramentum Eucharistiæ adorandum est, quia ibi Christus est, igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus est.

Respondet: Longe aliter est Christus in Eucharistia, et in aliis rebus Deus. Nam in Eucharistia unum tantum suppositum est, idque divinum; cætera omnia ad illud pertinent, et cum illo unum quid faciunt, licet non eodem modo: ideo recte totum illud simul adoratur, ut ante diximus de Christo vestito. At in aliis rebus Deus quidem est, sed non est unum suppositum cum illis; neque dici possunt unum quid Deus, et creatura, in qua est Deus.

Quinto, ista adoratio exposita est manifesto periculo idololatriæ; fieri enim potest, ut impius Sacerdos fingat se consecrare, nec tamen reipsa consecret: igitur omittenda est.

Respondet: Si argumentum valeret, omittenda esset non solum adoratio, sed etiam Communio. Nam Communio exposita est periculo accipiendi merum panem pro corpore Christi. Sed nullum est periculum idololatriæ in eo, qui simpliciter, et bona fide Sacramentum adorat: adoratio enim ex intentione potissimum pendet. Quare sicut is, qui panem non consecratum injuria afficeret, putans consecratum esse, gravissime peccaret in Christum: sic etiam contra, qui panem eundem adorat, quod certo credat non esse panem, sed Christum, is proprie, et formaliter Christum adorat, non panem.

Sexto, Honorius III instituit, ut Sacramentum adoraretur; et paulo post Urbanus IV addidit festum diem, et solemnem processionem: ergo totus iste ritus novus est, et ab humano ingenio excogitatus.

Respondet: Honorius, ut ex cap. Sane de celebratione Missarum, intelligi potest, non instituit primum Sacramenti hujus adorationem, sed monuit solum, ut præsidet Ecce-

sie operam darent, ne tantum Sacramentum debito honore fraudaretur. Urbanus autem IV instituit quidem primum festum corporis Domini, et solemnem illam processionem, et ejus decretum confirmavit Clemens V, cum universo Concilio Viennensi, ut habetur in Clementina unica de reliquiis et veneratione Sanctorum; sed ea institutio nullo modo reprehendi potest. Nam aut reprehendenda esset, quia nova, et sine Dei mandato, vel quia sine justa causa introducta. Novitas non potest reprehendi: omnia enim festa aliquando fuerunt nova, nec ulla inveniuntur in Testamento novo ab ipso Christo instituta, vel imperata. Exstant etiam exempla legis veteris. Nam festum fortium a Mardocheo, et Esther sine ullo Dei mandato, institutum fuit, et ab omni Synagoga receptum ut patet Esther ix. Festum item victoriæ Judith, institutum fuit ab Hebræis sine ullo Dei præcepto, Jud. xvi. Donique festum Enceniorum, institutum a Machabæis, I Machab. iv, ipse etiam Dominus celebrare de more Judæorum voluit, Joan. x., ut intelligeremus licere Ecclesiæ nova festa introducere.

Fuisse autem optimas rationes ejus festi introducendi, patet ex Clementina supra citata; sed duas videntur præcipue. Prima est, ut populus Christianus Deo gratias ageret, ob tantum et tam singulare beneficium nobis impensum; quæ ratio est omnium festorum, tum in veteri Testamento, tum in novo institutorum. Quare nisi quis neget, in hoc Sacramento singulare beneficium a Deo nobis præstitum, aut certe non putet, Deo pro beneficiis gratias esse agendas, non video qua ratione possit hoc festum reprehendere.

Altera causa est, ut populus instruatür circa mysteria fidei nostræ, et eorum assidue recordetur, ac præsertim, quando ea mysteria ab hæreticis oppugnantur: facilius enim rudiores discunt, et retinent mysteria incarnationis Domini, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, et similia, ex celebratione festorum, quæ singulis annis recurrit, quam ex libris, vel concionibus. Pari ratione melius discunt rudiores in Eucharistiæ Sacramento vere esse Christum presentem, et proinde falsam esse hereticorum doctrinam ex publica adoratione totius Ecclesiæ, et honore illo eximio, qui huic sacramento exhibetur, quam ex multis concionibus. Quare si hoc festum nondum institutum esset, expedit plane, ut hoc tempore institueretur,

tum ut fideles instituerentur, tum etiam ut reipsa hæresim confutarent, et fidem veram facto protestarentur.

Septimo objicit Kennitius argumentum (ut ipse putat) insolubile, contra processionem, et circumgestionem venerabilis Sacramenti. Nam I Reg. iv legimus filios Israel bona quidem intentione, sed absque Dei mandato, adduxisse arcam Dei in castra, existimantes per eam arcae circumgestionem se victoriam de hostibus relatuuros. Sed contra accidit; nam et exercitus fusus est, et Sacerdotes occisi, qui arcam adduxerant, et ipsa arca ab hostibus capta fuit.

Respondet: Causa tot malorum non fuit arca adductio ad castra, sed peccata præterita Israelitarum, et præcipue sacerdotum Ophni et Phinees filiorum Heli; ut Deus ipse testatur, I Reg. ii. et iii. Nam aliqui arca erat in castris, quando insignem victo-

riam retulit Saul, I Regum xiv, et rursus erat in castris, quando Joab superavit filios Ammon, II Regum xi. Et cum Israelita, Num. xiv, ab Amalecitis victi sunt, Scriptura monendum putavit, non fuisse tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Denique placuisse Deo, honorem arcae impensum in solenni processione, et circumgestionem, sive ipse id mandasset, sive non, perspicuum est ex variis Scripturæ divinæ testimoniis. Josue vi. sollemnis circumgestio arcae septem diebus celebrata, efficit, ut Hierico sine sanguine Hebræorum caperetur et illa quidem processio a Deo mandata fuit. Sed II Reg. vi. et vii. et III Reg. cap. viii. sollemnissima, et Deo gratissima leguntur processionem, cum arca Domini referretur de loco in locum, quas tamen Dominus minime fieri juserat. Atque hæc de tota controversia pro instituti brevitate sufficiant.